

І.А. Чуб, д.т.н., професор, НУЦЗУ
В.В. Матухно, НУЦЗУ

ОЦІНКА ВПЛИВУ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ З ВИБУХОМ ХМАРИ ГАЗОПОВІТРЯНОЇ СУМІШІ

Незважаючи на значну практичну потребу, в Україні на даний час відсутній єдиний теоретико-методологічний підхід до побудови методів, що забезпечують оцінку впливу вибуху хмар газоповітряної суміші (ГПС) в умовах промислового об'єкту з урахуванням особливостей забудови території, режиму вибуху, характеристик вибухонебезпечних речовин. Для кількісної оцінки параметрів повітряних ударних хвиль при вибухах ГПС розглянемо повне руйнування обладнання, що містить горючу речовину в газоподібній фазі, викид цієї речовини в навколишнє середовище, утворення хмари ГПС, вибухове перетворення ГПС [1].

На відкритому технологічному майданчику в результаті надзвичайної ситуації з повною розгерметизацією ємності, що містить скраплений пропан, стався викид 8 тонн газу з утворенням хмари ГПС. Масова концентрація газу в хмарі склала $0,14 \text{ кг/м}^3$, об'єм хмари – близько 57 тис.м^3 . Займання хмари призвело до дефлаграційного вибуху. НС сталася влітку, в денний час, в ясну безвітряну погоду. На відстані 80 м, 100 м і 135 м від місця вибуху розміщуються споруди та відкриті технологічні установки підприємства. Потрібно визначити ймовірність їх пошкодження (руйнування) при вибуху хмари ГПС.

Дані для розв'язання задачі:

• вибухонебезпечна речовина	пропан;
• агрегатний стан суміші	газова;
• концентрація газу в суміші, c_{Γ} , кг/м^3	0,14;
• маса газу в хмарі, M_{Γ} , кг	8000;
• питома теплота згоряння газу q_{Γ} , Дж/кг	$4,64 \cdot 10^7$;
• навколишній простір	відкритий;
• відстані до сусідніх об'єктів, м	80, 100, 135.

Розрахунки будемо виконувати відповідно до рекомендацій [2].

Визначаємо ефективний енергозапас E хмари ГПС:

$$E = 2M_{\Gamma} q_{\Gamma} c_{\text{ст}}/c_{\Gamma},$$

де $c_{\text{ст}}$ – стехіометрична концентрація пропану в суміші з повітрям, $c_{\text{ст}} = 0,077 \text{ кг/м}^3$.
Отримуємо:

$$E = 2M_{\Gamma} q_{\Gamma} c_{\text{ст}}/c_{\Gamma} = 2 \cdot 8000 \cdot 4,64 \cdot 10^7 \cdot 0,077 / 0,14 = 4,1 \cdot 10^{11} \text{ Дж.}$$

Розраховуємо величину швидкості V_{Γ} фронту полум'я при вибуху хмари ГПС:

$$V_{\Gamma} = k_1 M_{\Gamma}^{1/6},$$

де k_1 – константа, $k_1 = 43$ [1]. Отримуємо

$$V_{\Gamma} = k_1 M_{\Gamma}^{1/6} = 43 \cdot 8000^{1/6} = 192 \text{ м/с.}$$

Визначаємо безрозмірні відстані R_{xi} до сусідніх об'єктів за формулою [3]

$$R_{xi} = r_i / (E/P_0)^{1/3},$$

де r_i – відстань до i -го об'єкта, м; P_0 – нормальний атмосферний тиск, $P_0 = 1,01 \cdot 10^5$ Па. Отримуємо

$$\begin{aligned} r_1 &= 80 \text{ м}, & R_{x1} &= r_1 / (E/P_0)^{1/3} = 80 / (4,1 \cdot 10^{11} / 1,01 \cdot 10^5)^{1/3} = 0,50; \\ r_2 &= 100 \text{ м}, & R_{x2} &= r_2 / (E/P_0)^{1/3} = 100 / (4,1 \cdot 10^{11} / 1,01 \cdot 10^5)^{1/3} = 0,63; \\ r_3 &= 135 \text{ м}, & R_{x3} &= r_3 / (E/P_0)^{1/3} = 135 / (4,1 \cdot 10^{11} / 1,01 \cdot 10^5)^{1/3} = 0,85. \end{aligned}$$

Розраховуємо основні параметри вибуху хмари ГПС при швидкості горіння 192 м/с, до яких відносяться параметри повітряних ударних хвиль вибуху – надмірний тиск ΔP і імпульс хвилі тиску I .

1). Визначаємо безрозмірні величини тиску P_{1xi} і імпульсу I_{1xi} для дефлаграційного вибуху за значеннями безрозмірних відстаней R_{xi} , $i = 1, 2, 3$, [3]. Результати розрахунків зводимо в табл. 1.

2). Для безрозмірних відстаней R_{xi} , $i = 1, 2, 3$, визначаємо величини P_{2xi} і I_{2xi} , які відповідають режиму детонації і для випадку газоповітряної суміші [2]. Результати розрахунків зводимо в табл. 1.

3). Визначаємо остаточні значення безрозмірних величин P_{xi} і I_{xi} , $i = 1, 2, 3$, для трьох об'єктів:

$$P_{xi} = \min (P_{1xi}, P_{2xi}); \quad I_{xi} = \min (I_{1xi}, I_{2xi}).$$

4). Після визначення безрозмірних величин тиску P_{xi} і імпульсу I_{xi} обчислюємо відповідні їм розмірні величини надлишкового тиску ΔP і імпульсу I в повітряній ударній хвилі на відстанях 80 м, 100 м і 135 м від місця вибуху [3]. Результати розрахунків зводимо в табл. 1.

Таблиця 1. Результати розрахунку основних параметрів вибуху хмари ГПС

i	r_i , м	R_{xi}	Режим вибуху				Надлишковий тиск, ΔP , Па	Імпульс хвилі тиску, I , Па·с
			Дефлаграція		Детонація			
			P_{1xi}	I_{1xi}	P_{2xi}	I_{2xi}		
1	80	0,5	0,35	0,0496	0,85	0,052	$4,4 \cdot 10^4$	$2,84 \cdot 10^4$
2	100	0,63	0,29	0,0427	0,74	0,049	$2,8 \cdot 10^4$	$2,04 \cdot 10^4$
3	135	0,85	0,23	0,0368	0,68	0,041	$1,9 \cdot 10^4$	$1,37 \cdot 10^4$

Використовуючи дані табл. 1, можна виконати оцінку вражаючої дії вибуху хмари.

Реальний розподіл простору, в якому діють фактори ураження, на дві частини (одна – зона ураження, інша – зона стійкості) не має чіткої межі. Наближення параметрів вибухової хвилі на межі небезпечної зони викликає наростання ймовірності заданого рівня поразки від 0 до 100%. При перевищенні певної величини надлишкового тиску ΔP і імпульсу I досягається 100% ймовірність поразки. Це не дозволяє точно оцінити рівень збитку на основі виділення декількох фіксованих зон ураження. Більш точну оцінку дає визначення ймовірності досягнення рівня збитку за допомогою пробіт-функції [4].

Оцінка ймовірності пошкодження промислових будівель і споруд, при яких можливо їх відновлення, визначається пробіт-функцією виду:

$$Pr_1 = 5 - 0,26 \ln V_1,$$

де параметр V_1 знаходиться з виразу

$$V_1 = (17500/\Delta P)^{8,4} + (290/I)^{9,3}.$$

Оцінка ймовірності руйнування промислових будівель і споруд, при яких вони підлягають знесенню, визначається пробіт-функцією виду:

$$Pr_2 = 5 - 0,22 \ln V_2.$$

де параметр V_2 визначається виразом

$$V_2 = (40000/\Delta P)^{7,4} + (460/I)^{11,3}.$$

Використовуючи отримані величини ΔP та I , знаходимо значення відповідних пробіт-функцій для трьох заданих об'єктів і зводимо результати в табл. 2. Зв'язок пробіт-функції Pr_i з ймовірністю $p, \%$, того чи іншого рівня ураження від вибуху хмари ГПС визначається по [2, табл. 3]. Знайдені ймовірності ураження зводимо в табл. 2

Таблиця 2. Результати розрахунку ймовірностей пошкодження або руйнування будівель, споруд та технологічних установок при вибухах хмар ГПС

і	r _i , м	Пробіт-функція		Ймовірність	
		Pr ₁	Pr ₂	пошкодження будівлі, %	руйнування будівлі, %
1	80	6,48	4,91	93	47
2	100	6,06	4,47	86	28
3	135	5,84	4,12	80	19

Викладена методика дозволяє оцінити наслідки НС з вибухом хмари ГПС, яка стала наслідком аварійного викиду вибухонебезпечного газу з технологічного обладнання НПЗ. Оцінка виконується з урахуванням характеристик горючого газу, режиму вибухового перетворення, параметрів хмари та інформації про навколишній простір.

ЛІТЕРАТУРА

1. Чуб І.А. Прогнозування наслідків надзвичайної ситуації з вибухом хмари газоповітряної суміші / І.А. Чуб, В.В. Матухно // Проблеми надзвичайних ситуацій. – 2016. – Вип. 23. – С. 186-191.
2. Общие требования к обоснованию безопасности опасного производственного объекта. Приказ Ростехнадзор 15.07.2013 г. №306 .
3. РД 03-409-01. Методика оценки последствий аварийных взрывов топливно-воздушных смесей. – М.: ЗАО НТЦ ПБ, 2014. – 38 с.
4. Справочник по прикладной статистике. В 2-х т. Т. 1: Пер. с англ. / Под ред. Э. Ллойда, У. Ледермана, Ю. Н. Тюрина. — М.: Финансы и статистика, 1989. – 510 с.

I.A. Chub, doctor of the technical sciences, professor, National civil defense university of Ukraine

V.V. Matukhno, National civil defense university of Ukraine

Assessment impact of the emergencies with the explosion a cloud of gas-air mixture

The technique of predicting the effects of an emergency situation in the explosion of gas-air clouds in a refinery. The methodology includes the calculation of the explosion parameters and evaluating the possibility of damage to or destruction of buildings, structures and technological installations.